■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וירא ■ י"ב מרחשון ה'תשע"ה ■ 05.11.2014 ■ גליון מס' 299 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואלת א.י מרעננה: לאחרונה התקנתי בביתי מערכת חכמה לניהול המים החמים בדוד השמש והחשמל. מדובר בפיתוח חדשני שמאפשר לחסוך בעלויות החשמל + יתרונות נוספים. אולם בשבת הראשונה שלאחר התקנת המערכת התעוררו אצלי מספר שאלות הלכתיות בהלכות שבת.

שאלה ראשונה: חלק מהיתרון של מערכת זו הוא שבבית מותקן צג בו ניתן לראות בכל רגע נתון מהי כמות המים החמים שיש כעת בדוד. יוצא אם כן שפתיחת המים החמים בשבת יכולה להשפיע על המספרים המופיעים בצג ולשנות אותם למספרים אחרים. האם משום כך אסור לפתוח את המים החמים בשבת?

שאלה שנייה: במערכת זו אפשר 'להזמין' מראש שבשעה מסוימת ביום מסוים יהיה כך וכך כמות מים חמים בדוד. במידה ויהיה באותו יום - שמש, ויש את כמות המים החמים שהוזמנה בדוד מכוח השמש, גוף החימום החשמלי לא יפעל, אך אם השמש לא הצליחה לחמם את המים לכמות המוזמנת, המערכת תפעיל את גוף החימום עד שיהיה בדוד את כמות המים ה'מוזמנת'. שאלתי היא האם אפשר לתכנת את המערכת שמיד במוצאי שבת יהיו מים חמים כדי שנוכל לקלח בהם את הילדים מיד בצאת השבת על אף שבשבתות החורף המערכת תצטרך להפעיל בשבת עצמה את גוף החימום החשמלי?

האם בגלל בעיות הלכתיות אלו עלי לדאוג לכבות את המערכת לפני כל שבת?

בקיצור, אודה לרב אם יוכל להתייחס למערכת זו ותכונותיה בהיבט ההלכתי של הלכות שבת - לא ראיתי עד עתה אי מי שיתייחס למערכת זו, כנראה מאחר ומדובר בפיתוח חדשני.

תשובה: אכן גם אני לא מצאתי התייחסות הלכתית למערכת זו אבל אכתוב את הנראה לענ"ד ואולי מן השמים הניחו לי מקום להתגדר בו.

קודם שאבוא לדיון ההלכתי אתאר את אופן פעולת מערכת זו, לאחר שבדקתי אופן פעולת מערכת זו בעצמי וכן דיברתי עם מתקין מורשה של מערכת זו[א].

מערכת זו מורכבת משני חלקים, חלק אחד המורכב בבית במקום שבו נמצא מתג ההפעלה של גוף החימום (בוילר) וחלק שני המותקן בדוד עצמו.

בחלק המורכב בבית יש לוח פיקוד וצג חיווי, המאפשר לדעת בכל רגע נתון מהי כמות המים החמים שיש באותו רגע בדוד. בלוח הפיקוד ישנם לחצנים המאפשרים להפעיל את התכונות השונות של מערכת זו.

בחלק המותקן בדוד יש מערך חיישנים המשדר נתונים ללוח הפיקוד על ידי חוטי החשמל.

היתרונות של מערכת זו מלבד האפשרות לדעת את מצב המים החמים בכל רגע נתון (ולחסוך הדלקות מיותרות של הבוילר) הם האפשרות לכוון מספר תכניות יומיות או שבועיות (וכן לבחור רק ימים נבחרים) בהם הדוד יפעל מעצמו ויספק את כמות המים החמים הנדרשת לפי ההגדרה מראש - אמנם תכונה זו קיימת גם ב'שעון שבת' רגיל המחובר לדוד, אבל במערכת זו אפשר להגדיר מספר רב של תכניות וכמו כן המערכת מזהה מראש האם יש את כמות המים בדוד (מכוח השמש) ואם כן - גוף החימום לא ייכנס לפעולה, במידה והיה יום מעונן או שהשמש לא הייתה חזקה מספיק כדי לחמם את כמות המים הנדרשת, המערכת תפעיל את גוף החימום החשמלי עד להשלמת הכמות הנדרשת.

יוצא אם כן שמערכת זו חוסכת בחשמל על ידי שחוסכת הדלקות מיותרות, וגם כשהיא מפעילה את הגוף החימום - הוא יפעל בדיוק לכמות הזמן הנדרשת ולא דקה אחת נוספת. כמו כן מערכת זו חוסכת את ההתעסקות היומית סביב הדוד. לכל יום אפשר להגדיר את התוכנית שלו, ולמשל משפחה שומרת שבת שזקוקה במשך ימות החול למים חמים ב00:91 בערב, ואילו ביום שישי

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מה אברהם נתן למלאכים?

כתב האור החיים הקדוש: "עוד ירמוז ענין הנוגע למלאכים שיקחו מעט מים שהיא התורה, ולהיות כי התורה...

המשך בעמי 3

מטרת הניסיונות של אברהם

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו" (אבות פ"ה מ"ד) - לשם מה מנסה הקב"ה את האדם?...

המשך בעמי 4

סיפור לשבת

הצלמת, הסנדקית והמוהלת

אלימלך גרשוני, הינו תלמיד כיתה ה' בתלמוד-תורה "הנוי והנצח" במושב דובב-מישרים שבצפון הרחוק...

המשך בעמי 5

שביבים

- מודיעין אווירי
- איך רץ אברהם אבינו לקראת המלאכים?
- בחינת כשרותה של הבהמה
- "ישמח משה במתנת חלקו" בשבת

המשך בעמי 8

למים חמים בשעה 00:51 בצהריים, יכולה לתכנן את המערכת לפי הצריכה והדרישה של אותה משפחה. אפשר גם לתכנת את המערכת כך שבכל רגע במהלך היום יהיה כמות מים הנדרשת (מתאים למשפחות עם תינוק)

כתבתי כל זאת כדי שהקורא הנבון יבין את צורת הפעולה של מערכת זו והקדמה זו חשובה לצורך הבנת הדיון ההלכתי במערכת הנ"ל.

ועתה נבוא לדון בשאלה הראשונה: מכיוון שמערך החיישנים מותקן בדוד משדר כל הזמן ללוח הפיקוד שנמצא בבית את כמות המים החמים שישנה בדוד, וכמות זו מופיעה על צג החיווי, יוצא אם כן שצריכת מים חמים בשבת עלולה לגרום לשינוי המספרים המופיעים על צג החיווי, ויש לברר האם משום כך יש לאסור את פתיחת ברז מים החמים בשבת משום שבעקבות כך נגרמות מלאכות 'מוחק' ו'כותב'.

הנה ראשית יש להעיר שעצם פתיחת ברז מים החמים בשבת יש בו בעיה הלכתית אחרת שכבר דנו בה רבות הפוסקים והיא שעל ידי כך נכנסים אל הדוד מים קרים שעלולים להתבשל במים החמים שנמצאים בדוד, ולכן השאלה האמורה לעיל רלוונטית רק באופן שבעיה זו לא קיימת, כגון באופן שהמים החמים הנמצאים בדוד התחממו מכוח השמש ולא מכוח גוף החימום החשמלי (ואם כן מים אלו הם 'תולדות חמה' ולא 'תולדות אש') ואך ורק לפי הפוסקים המתירים את פתיחת המים החמים במקרה כזה ואין כאן המקום להאריך בנידון זה (ראה הערה[2]) או באופן שידוע שהמים החמים שבדוד אינם בדרגת 'יד סולדת בו'.

ומעתה לעצם השאלה: נראה שבעיקר הדין אין לחוש במקרה זה לשינוי המספרים בצג החיווי מאחר שישנם כאן כמה וכמה סברות וצירופים להקל:

א) מחיקת המספר הקיים וכתיבת המספר החדש אינה נעשית על ידי פעולה ישירה של האדם, אלא רק בצורה של 'גרמא' שרק על ידי הוצאת המים וכניסת מים חדשים ולאחר זמן מה, המספרים משתנים.

ב) מאחר ואין האדם מתכוון לשינוי המספרים אלא אך ורק להוצאת המים החמים, אם כן זה בגדר 'פסיק רישא' ומאחר ומדובר בכתיבה שאינה מתקיימת אין כאן אלא איסור דרבנן והרי הוא בגדר פסיק רישא בגרמא של איסור דרבנן[3].

ג) לפי בדיקות שערכתי התבאר שלא כל פעם שפותחים את ברז מים החמים - המספרים משתנים, מאחר והמספרים המראים את כמות המים שבדוד משתנים בקפיצות של חמש חמש מספרים, אם כן בכל פעם שאדם פותח את הברז אין הוא יודע אם אכן יגרום לשינוי המספרים, ואם כן הרי זה בגדר 'ספק פסיק רישא' בגרמא של איסור דרבנן[4].

ד) יש לצרף גם את שיטת הרשב"א המפורסמת בנוגע ל'פסיק רישא'[5].

אמנם אי אפשר להגדיר זאת כ'פסיק רישא דלא ניחא ליה' מאחר ואדם הרוכש מערכת כזו מעוניין בשינוי המספרים כדי לדעת כמה מים חמים יש באותו זמן בדוד, אך מכל מקום צירופי ההיתר דלעיל מספיקים כדי להורות היתר בדבר, ונידון זה דומה למה שדנו הפוסקים בזמנו בעניין המקרר שפתיחת דלת המקרר עלולה לגרום לתרמוסטט לחדש את פעולת המנוע, וידוע שרבים הקלו בזה על פי צירופי ההיתר דלעיל והוא הדין בנידון דידן.

ואם רוצה אדם לחוש להחמיר כמו שיש מהפוסקים שהחמירו בנידון המקרר[6], נראה שאם יכסה מערב שבת את צג החיווי במדבקה וכדו', ואז אף על פי שהמספרים משתנים אין לאדם ידיעה מזה, ואם כן הוא בגדר 'פסיק רישא דלא איכפת ליה' ועדיף מנידון המקרר, וממילא לא יצטרך משום כך לכבות את המערכת[7].

ועתה נבוא לדון בשאלה השנייה האם מותר לתכנת את המערכת באופן כזה שהיא תפעל בשבת ותחמם את המים החמים, הנה נידון זה אינו מיוחד דווקא למערכת זו, אלא לכל 'שעון שבת' רגיל המחובר לבוילר - האם מותר לכוונו בשבתות החורף שיפעל קודם צאת השבת כדי שיהיה מים חמים מיד בצאת השבת, והנה בספר 'שולחן שלמה[8]' מובא שהגרש"ז אוירבעך זצ"ל נשאל האם מותר לעשות כן והעלה לאיסור מצד ב' טעמים, א) נראה כמכין משבת לחול[9] ב) גזרת שהייה, ואם כן הוא הדין בנידון דידן יש לאסור.

והנה על אף שיש מקום לערער על טיעוני האיסור של הגרש"ז זצ"ל, יש לדעת שבנידון דידן יש סיבה נוספת לאסור את התכנות של המערכת שתפעל בשבת ואבאר:

לעיל ביארתי שהמערכת הנ"ל יודעת לזהות את מצב כמות מים החמים שיש בדוד ולפי זה יודעת האם להפעיל את גוף החימום או לא (בשונה מ'שעון שבת' רגיל שיפעיל את גוף החימום בשעה שנקבעה ללא כל קשר לכמות המים החמים שיש בדוד) ואם כן פעמים ואדם יכול לגרום בשבת עצמה להפעלת גוף החימום, ולמשל: אם תכנת את המערכת שתחמם לו כמות של 05 ליטר מים חמים בצאת השבת, ובאותה שבת היה יום שמש וממילא התחממו המים שבדוד, נמצא שבמצב הנוכחי המערכת לא אמורה להפעיל את גוף החימום קודם צאת השבת מאחר ויש מספיק מים חמים מכוח השמש, אולם אם במהלך השבת יפתח את ברז המים החמים (באופן שהדבר מותר כמבואר לעיל) וירוקן את המים החמים נמצא שהמערכת כעת כן תפעיל את גוף החימום קודם צאת השבת כדי לספק את כמות המים שתוכנתה מראש, ונמצא שגרם בשבת עצמה להדלקת גוף החימום ולבישול המים הכרוכות באיסור תורה של 'מבשל' ו'מבעיר[10]', ובזה חמורה יותר מערכת זו, מסתם 'שעון שבת' שלא מושפע מצריכת המים החמים במהלך השבת.

ולכן משום כך נראה לי שאין לתכנת את המערכת שתפעל בשבת עצמה, אולם אין צורך לכבותה וצג החיווי יכול להמשיך לפעול כמבואר לעיל.

אך מכיוון שהסקנו שאי אפשר לתכנת את המערכת שתפעל בשבת עצמה אם כן אין תועלת ממשית בכך שהמערכת תהיה דלוקה במהלך השבת (ועיין בהערה)[11], ולכן מהיות טוב ראוי לכבות את המערכת קודם כניסת השבת ולהינצל מכל חשש, ואם שכח לכבותה - מותר לפתוח את ברז המים החמים בשבת (באופנים שעצם הפתיחה מותרת כמבואר לעיל) ואין לחוש לשינוי המספרים על צג החיווי.

אמנם כל החשש הנ"ל של גרימת הפעלת גוף החימום שייך רק באופן שפותח את המים החמים בשבת, וכבר הערתי לעיל שעצם פתיחת המים כרוכה בבעיה הלכתית אחרת והעמדתי את השאלה רק באופן שהמים שבדוד הוחמו מכוח השמש ורק לפי הפוסקים המתירים השתמשות ב'דוד שמש' בשבת, או באופן שיודע בוודאות שהמים שבדוד לא חמים בדרגת חום של 'יד סולדת בו', ואמנם רבים וטובים נוהגים בשבת שלא לפתוח כלל את ברז מים החמים משום חשש 'מבשל' בכניסת המים הקרים לדוד, בין אם המים הוחמו מכוח השמש ובין אם הוחמו מכח החשמל (וכך ראוי להורות לענ"ד משום שאף אם נקבל את דעת הפוסקים שהשימוש בדוד שמש מותר בשבת, מכל מקום המכשלה בזה מצויה ובפרט בשבתות החורף שפעמים שיש יום ששי גשום ופעמים שיש יום ששי שמשי, ויבואו לטעות לפתוח את ברז המים החמים גם כשהמים שבדוד הם בגדר 'תולדות האש')

ולאותם אנשים שבלאו הכי לא פותחים את ברז המים החמים בשבת לא שייך החשש הנ"ל - שמא יגרמו להדלקת גוף החימום בשבת, ולדידם לא נשאר אלא הטיעונים שכתב הגרש"ז זצ"ל לגבי 'שעון שבת' המחובר לבוילר, וכבר הזכרתי לעיל בהערה י' שדברי הגרש"ז זצ"ל צ"ע בפרט הטעם של נראה כמכין משבת לחול (ובכל מקרה זה שייך רק לדעת הרמ"א ולא לדעת השו"ע כמבואר בהלכות יום כיפור סימן תר"ט) ובאשר לגזירת שהייה יש פתרון שיכול לכסות במדבקה את המתג ההפעלה ולחצני ההפעלה ובכך מקיים את הפתרון של 'טוח בטיט'[ג].

ולסיכום:

א) אין לחוש לשינוי המספרים על צג החיווי.

ב) לנוהגים היתר לפתוח את ברז מים החמים בשבת (באופנים המותרים) אין להם לתכנת את המערכת שתפעל בשבת - משום שבקל יוכלו לבוא מבלי משים לב לגרימת הפעלת גוף החימום.

ג) לאלו שנוהגים לא לפתוח כלל את ברז מים החמים בשבת - יש מקום להתיר לתכנת את המערכת שתפעל בשבת על פי המבואר לעיל.

ד) במילים אחרות: אם מתכנת את המערכת שתפעל בשבת יש לו לדעת שאסור לו לפתוח את ברז מים החמים בשבת (גם אם נוהג לפי הפוסקים המתירים השתמשות בדוד שמש בשבת)

ה) אם לא מתכנת את המערכת שתפעל בשבת, ואין לו תועלת ממשית מהשארת המערכת דלוקה, מהיות טוב כדאי לכבות את המערכת להינצל מכל חשש.

א - למידע נוסף עיין באתר החברה: www.esense.co.il

ב - עיין שו"ת הר צבי או"ח סימן קפ"ח, שו"ת יבי"א חלק ד' או"ח סימן ל"ד, שו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן מ"ד, ובספר ששי"כ פרק א' סעיף נ"א (לעומת מה שכתב במהדורה הראשונה) וע"ע בכל הספרים העוסקים בהלכות שבת ואכמ"ל.

ג - התה"ד והמג"א בסימן שי"ד נחלקו בפ"ר דרבנן.

ד - עיין ביאור הלכה סימן שט"ז סעיף ג' ד"ה 'ולכן יש ליזהר'.

ה - חידושי הרשב"א לשבת דף ק"ז עמוד א'.

ו - עיין 'ארחות שבת' חלק ג' פרק כ"ו הערה ז'.

ז - ועוד יש לחלק בין נידון המקרר לנידון זה ששם מדובר על הפעלת מנוע המקרר שלפי הרבה פוסקים יש בזה איסור תורה, משא"כ כאן שאין כאן פעולות חשמליות ממשיות אלא שינוי מספרים על צג החיווי אין בזה אלא איסור דרבנן וצ"ע.

ח - על הלכות שבת סימן שכ"ו הערה י"ט.

ט - על פי רמ"א או"ח סימן תר"ט עי"ש

י - לגבי גזירת שהיה י"ל שמאחר שאין שום אפשרות להקטין ולהגביר את עוצמת גוף החימום א"כ הוא בכלל גרוף וקטום, וכן יש לצרף את שיטת האי"ר שאין גזירת שהייה במים העומדים להדחת כלים, ובזמננו היום יש לומר שכמעט אין מי ששותה מים חמים שבאים מדוד השמש וילי"ע (ומ"מ העיקר שיש בזה איסור שהיה) ולגבי נראה כהכנה משבת לחול צ"ע בדברי הגרש"ז שהרי מבואר בשער הציון שם בסימן תר"ט שנראה שזהו חומרא לעשרת ימי תשובה ולא לכל השנה וצ"ע.

יא - ובאיסורי דאורייתא לא נצרף את כל הצירופים הנ"ל כמבואר בשו"ת יבי"א ח"ד או"ח סימן ל"ד, והרי זה דומה לפתיחת דלת התנור בשבת (כשאין בתנור מצב שבת) וכדומה.

יב - אלא"כ מדובר באופן שחוזר לביתו מאוחר במוצאי שבת ורוצה לכוון את המערכת שתפעל במוצאי שבת כדי שבשובו לביתו יהיו לו מים חמים ואז אכן יש תועלת להשאיר את המערכת פתוחה כדי שתפעל במוצ"ש, וכן גם אם נמצא בשבת בביתו אבל רוצה לתכנת את המערכת שתחמם את המים במוצאי שבת ובכך מונע מעצמו את ההתעסקות בדוד במוצאי שבת ואינו צריך לזכור להפעיל את המערכת - אז אכן יכול להשאיר את המערכת דלוקה, ובמקרה כזה אין בעיה אם בהמלך השבת פותח את המים החמים (כשהדבר מותר) וגורם בכך למערכת לפעול במוצ"ש (שמבלי צריכת המים בשבת היה מספיק מים חמים מכוח השמש) מאחר והפעלת גוף החימום תעשה במוצאי שבת.

יג - ואף שפתרון זה הוא רק לדעת הרמ"א כמבואר בסימן רנ"ד, מ"מ נלענ"ד שגם בני ספרד יכולים לסמוך על היתר זה בהצטרף הסברות האחרות המוזכרות לעיל בהערה י'.

מה אברהם נתן למלאכים?

■ אברהם אבינו כה טרח להאכיל את המלאכים, להשקותם ולהנעים את זמנם. אך מלאכים הרי אינם זקוקים לאוכל ושתייה, ואם כן, איזו מצוה קיים אברהם בהכנסת אורחים זו?

■ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א, מחבר הספרים משנת תפילין, שלהי דקייטא, ויאמר שמואל, כותב מכתב בענין למורו ורבו הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

■ המכתב והתשובה ■

כתב האור החיים הקדוש: "עוד ירמוז ענין הנוגע למלאכים שיקחו מעט מים שהיא התורה, ולהיות כי התורה יש בה בחינת הפשט ובחינת הפנימיות, והנה המלאכים שבאו בדמות אנשים הוא גוף שברא להם ה' רוחני מהגלדת האוירים, ובערך עצמות המלאך יחשב גוף ויתיחס אליו בחינת רגל כידוע הטעם ליודעי חן, ורמז להם שיקחו מעט מים מפשטי התורה ויטהרו בו רגליהם שהוא בחינת גוף הניכר עליהם וישענו תחת העץ שהיא התורה שנקראת עץ חיים (ויק"ר לה ו) ולזה אמר העץ בה"א הידיעה גם אמר להם שיקחו פת לחם הוא בחינת פנימיות התורה ויסעדו בו פנימיותם, והוא אומרו לבכם ודקדק לומר פת לחם, פת שיש בבחינתו לחם שהם ג' הויות שהם בחינת חיות העולמות.

כי על כן וגו' פירוש כדי שלא יאמרו איך מזמינם לאכול אחר שהכיר בהם היותם משרתי עליון כי הגם שפירשנו שיכון בדבריו אל הרוחניות, עם כל זה הפשט אינו נעקר, וגם במאכל יש סודות מופלאים כאמור (משלי יג כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, לפנימיות הרוחניות לזה אמר להם כי וגו' פירוש כי טעם לדברי, על כן עברתם פירוש כן בסדר זה בדמות אנשים שישנם במזון הגשמי גם כן ויאמרו כן פירוש כן הוא כדבריו שעל כן עברו עליו בדמות אנשים והסכימו אליו לעשות כאשר דבר עוד רמזו לו שיעשה כדרך האמור בדבריו להטעימם רוחניות הנאות להם כרמוז בדבריו כמו שפירשתי", עד כאן דברי האור החיים.

והנה מכתב שכתבתי למורי ורבי, רבן של ישראל, מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, בענין זה: בספר דרך אמונה פ"י ממתנות עניים מבואר בשם הגאון החיד"א בספרו ברכי יוסף שאף שעבירה מכבה מצוה, מכל מקום אין עבירה מכבה צדקה. ובבטאון שהוציאה "קופת העיר בני ברק" נכתב שמרן שליט"א נשאל ע"י גאב"ד חניכי הישיבות הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א לטעם הדבר והשיב מרן שליט"א כי מבואר בחז"ל ששקולה צדקה כנגד כל המצוות.

ולא הבנתי, שסוף סוף הכלל שעבירה מכבה מצוה לכאורה שייך גם במצוות חשובות.

ולעניות דעתי הטעם בזה אחר הוא, והוא דשאני צדקה מכל המצוות שעניינם עשיית המצוה עצמה, ומה שאין כן צדקה עיקרה קבלת העני, שיהיה לו כדי מחייתו. וכל המושג ש"עבירה מכבה מצוה" פירושה שאדם שעשה מצוה לרצון ה' יתברך, תיקן חלק בנפשו, אך כשלאחר מכן עבר עבירה פגם הוא בנפשו. אך כשמעשה המצוה אינו קשור כל כך למעשה האדם כי אם לקבלת המקבל, לכאורה אין "עבירה מכבה צדקה". (ולעצם החילוק שבין צדקה לשאר מצוות מצינו דברי המהרי"ט שכתב שבצדקה אין צורך לכוין לשם מצוה הגם דמצוות צריכות כוונה, ועיין קובץ מאמרים להגרא"ו שדן האם אפיקורס שנתן צדקה קיים המצוה כיון דעיקרו קבלת העני, ומ"מ מסקנתו שלא יצא ידי המצוה דסו"ס אפיקורס הוא. וראה במש"כ בזה בספרנו ויאמר שמואל בענין כוונה במצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, ואכמ"ל).

ובזה ביארתי טעם דברי האור החיים הקדוש בפרשת וירא שטרח למעניתו לברר ולבאר שאברהם אבינו ידע שהגיעו אליו מלאכים ונתן להם מעלות רמות ברוחניות.

והוא מפני שהיה קשה לרבנו האור החיים זצ"ל, שאם כל מצוות צדקה ובין אדם לחבירו והכנסת אורחים וכדומה, עניינם קבלת המקבל ולא עצמם נתינת הנותן, אם כן איזה מצוה קיים אברהם במה שהאכיל מלאכים שאינם זקוקים לאוכל?!

ונראה שלכן טרח האור החיים הקדוש להסביר שאכן, גם המלאכים השתכרו מהכנסת האורחים, ועל ידי כך קיים אברהם אבינו מצוה בהכנסתם ודאגתו להם...

והשיבני הגר"ח קניבסקי שליט"א במכתב, ואלו דבריו: **איני זוכר שעניתי כך, אבל נכון מה שכתב מע"כ שבקבלת המקבל אפילו הנותן לא כיון למצוה יש לו שכר, כמו שכתוב שמי שאבד מטבע ומצאו עני, יש לו שכר**.

מטרת הניסיונות של אברהם

/ הרב יעקב הלוי פילבר

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו" (אבות פ"ה מ"ד) - לשם מה מנסה הקב"ה את האדם? חז"ל במדרש (ב"ר פר נה) הדגימו במשל את מטרות הנסיון: "אמר ר' יונתן: היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרוערעים שאינו מספיק להקיש עליהן אחת עד שהוא שוברם ומה בודק קנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליהן כמה אינו שוברם, כך אין הקב"ה [מנסה את הרשעים] אלא את הצדיקים ה' צדיק יבחן, אמר ר' יוסי בן חנינה: הפשתני הזה בשעה שיודע שהפשתן שלו יפה, כל שהוא כותשה היא משבחת ומשתמנת, ובשעה שהיא רעה אינו מספיק להקיש [עליה אחת] עד שנפקעת, כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנ' ה' צדיק יבחן, אמר ר' לעזר: לבעל הבית שהיה לו ב' פרות אחת כוחה יפה ואחת כוחה רע, על מי נותן העול, על אותה שכוחה יפה, כך הקב"ה אינו מנסה אלא הצדיקים, ה' צדיק יבחן, ד"א ה' צדיק יבחן זה אברהם והאלקים נסה את אברהם". לפי המדרש יש כמה מטרות לניסיון, כמו גיבושו של המנוסה (כתישת הפשתן), או פרסומו של המנוסה (בדיקת הקנקנים), והמטרות הללו היו גם אצל אברהם, הניסיונות באו לחשל את אברהם כמו שכתב הנצי"ב בפירוש "העמק דבר" (כב א): "יש בפנימיותו של האדם יכולת לפעולות נשגבות, אלא שכל עוד לא הוציא האדם פעולות מהכח אל הפועל, לא נשרש כח זה אצלו, על כן מביאו הקב"ה לידי נסיון, והוא מתחזק ומוציא מהכח אל הפועל את מעשהו, ואז משריש הוא את זה הכח בקרבו. וכך הגביה הקב"ה כח נפשו של אברהם אבינו בפעולה זו (עקידת יצחק), ומה שנשרש זה הכח בנפש אברהם, נשארה פעולה זו לדורות". כמו כן הנסיון (של "לך לך מארצך") בא לפרסם את אברהם, כמו שאמרו במדרש (ילק"ש, לך לך, סב): "למה אבינו אברהם דומה? לצלוחית של אפרסמון המוקפת צמיד פתיל ומונחת בקרן זוית ולא היה ריחה נודף, כיון שהיתה מטלטלת היה ריחה נודף, כך אמר הקב"ה לאברהם: טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם".

ועם זאת היו לניסיונות של אברהם גם מטרות חינוכיות, הניסיון בא להעמיד את אברהם במקום הנכון, לדוגמא ניסיון "לך לך מארצך", רגילים לפרשו בקושי של הפרידה, להתנתק מבית אבא, מהסביבה החברתית, מהקרובים והידידים וללכת לארץ זרה בלתי ידועה, ואילו חז"ל מפרשים אותו בכיוון אחר, שהרי רבים פחות מאברהם בעבר וגם בימינו עומדים בנסיון הזה, כמו בעלי תשובה או עולים חדשים, ככתוב אצל רות (ב-יא): "ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום". בעוד שאברהם יצא לדרכו לא בודד אלא עם בני משפחה, ועם "הנפש אשר עשו בחרן", אשר לפי הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א) היו רבבות, על כן מסבירים חז"ל שנסיון "לך לך" היה ללמד את אברהם שיש להיצמד לצו האלוקי גם אם על פניו הוא נראה סותר את הנורמה המוסרית האנושית, ולפעמים אף גובל ב"חילול השם", כמו שמובא במדרש (ב"ר פר לט): "לפי שהיה אברהם אבינו מפחד ואומר: אצא ויהיו מחללין בי שם שמים ואומרים: הניח אביו והלך לו לעת זקנתו, אמר ליה הקב"ה: לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". אברהם אבינו ידע את ההלכה בראשית השו"ע: "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך", שהרי על כך נקרא אברהם העברי, ועל כך אמרו במדרש (פסיקתא רבתי פ' לג): "מהו העברי, שכל העולם כולו לעבר אחד והוא היה לעבר אחד, והיה אוהב להקדוש ברוך הוא ועובדו, לכך קורא אותו הקדוש ברוך הוא עברי". אבל במבחן הזה היתה התנגשות בין שתי מצוות, מצד אחד "כיבוד אב ואם" וכנגדו צו הבורא, ואברהם חשש שמא בקיום צו הבורא יגרום לחילול ה'. ואכן אנו נתקלים הרבה פעמים במצבים של מעשים שאם נעשה אותם נפגע "בכבוד האדם", כמו לא ללחוץ ידה של אשה המושטת אליך, וכדומה. כאן למד אברהם שבמקרים שצריך לקיים את צו הבורא, צריך לכבוש רגשות ולדבוק גם במעשים הנראים כסותרים את הרעיונות והערכים שאנחנו מטיפים להם. וכך גם בניסיון ברית המילה, שמבחנו של אברהם לא היה בכאב שברית המילה גורמת לאדם, שהרי גם כאן קטנים מאברהם מלים עצמם בגיל מבוגר (כמו העולים מברית המועצות וכדומה) אלא שמצות המילה יצרה אצל אברהם חשש, שאם יהיה שונה מכל האנשים הסובבים אותו,

הדבר יפריע לו לקרב אותם תחת כנפי השכינה, ועל כך הוא הלך להתייעץ עם חברו ממרא (כמו שפירש רש"י: "וירא אליו ה' באלוני ממרא - הוא שנתן לו עצה על המילה") ושאל הראי"ה בספרו "מדבר שור": איך יתכן שאברהם מפקפק בצו הבורא והולך להתייעץ אם לקיים אותו? אלא שאברהם התלבט האם אין כאן מצב של "עת לעשות לה' הפרו תורתך", ועל כך אמר לו ידידו ממרא: אל תהיה חכם יותר מהקב"ה, אתה עשה מה שהקב"ה מצווה אותך, והדאגה לקירוב רחוקים תשאיר לה'. וגם בהנהגה הזו יש לקח לדורות בהתנהלות שלנו ביחסינו עם רחוקים שעם כל רצוננו להיות ביחד יש לשמור על הייחוד שלנו ולא לטשטשו.

סיפור לשבת

הצלמת, הסנדקית והמוהלת

מעשה שהיה ולוואי ולא היה כסיפור הזה במחוזותינו ובימינו

/ משה מאלר*

אלימלך גרשוני, הינו תלמיד כיתה ה' בתלמוד־תורה "הנוי והנצח" במושב דובב־מישרים שבצפון הרחוק. אלימלך הוא בן אהוב להורים חשובים. הוריו של אלימלך הבחינו בכך שאלימלך אינו יודע קרוא וכתוב, על־אף שהוא כבר בכיתה ה'. הם אינם רואים בכך בעייה. לא נורא, הם סבורים, לכשיגדל - יידע קרוא וכתוב. גמרא ומשנה? מאן דכר שמיה! וכי לומדים בכלל גמרא ומשנה בכיתה ה'? הוריו של אלימלך משוכנעים שבכיתה ה' עדיין משחקים בארגז־חול ושרים שירי "עוגה, עוגה, עוגה, במעגל נחוגה". אין הבדל בין גן־עדינה לכיתה ה', סבורים ההורים החשובים של אלימלך. ההבדל הוא רק בגיל. לא מעבר־לכך. עובדה: אלימלך הגיע לכיתה בשעה עשר בבוקר, ובידו פתק בחתימת ידי אביו.

"לכבוד הרב קפדני", היה כתוב בפתק, "אלימלך מאחר בידיעת־נו. עמכם הסליחה. היינו טרודים מאד בהכנות לבת־המצוה של בתנו היקרה, ולכן האיחור. אנו נשלים לאלימלך את החומר בעזרת השם". איזה חומר צריך להשלים? וכי בכיתה ה' יש חומר להשלים? ההורים של אלימלך משוכנעים שבכיתה ה' לא לומדים מאומה בין השעות 8:30 ו־10 בבוקר, אלא רק משחקים בארגז החול. מה יש כאן להשלים? על איזה חומר מדובר? הסכיתו ושמעו־נא:

קרא הרב קפדני את הפתק הקטן־קטנטון[א], ושאל את אלימלך שהגיע בשעה עשר: "אלימלך, אמור־נא לי. מתי תתקיים מסיבת הבת־מצוה של אחותך היקרה?"

- בעוד חודש, הרב. בערך. משיב אלימלך.
- ובאילו הכנות הייתם עסוקים הבוקר, הוריך ואתה, אלימלך?
- היינו עסוקים בצילומים לקראת הבת־מצוה, הרב.
- יפה, יפה ענית, אלימלך. אמור־נא לי, אלימלך יקירי: האם לא היתה אפשרות לקיים את סידרת ההצטלמויות בשעות אחר־הצהריים, או בערב, או באחד מימי החופשה?
- הרב, אני יודע, אני דווקא ביקשתי מהוריי שיאפשרו לי להגיע לכיתה בזמן, ואמרתי להם שאני עלול להפסיד חומר ואחר־כך לא אדע מה שבכיתה התקדמתם בגמרא. אבל הוריי עמדו על כך שאשתתף בצילומים, ואבא הבטיח שישלים איתי את החומר.
- יפה, יפה, אלימלך. זכית במצוה דאורייתא של כיבוד אב ואם כשמעת בקול הוריך. אין ספק.

אין שום תלונה כלפי אלימלך. גם הרב קפדני אינו מתפלא על אלימלך, אלא אדרבה, מעריך אותו על שנענה לבקשת הוריו.

גם על הוריו של אלימלך אין כל תרעומת או תלונה. הוריו של אלימלך אינם מודעים לנזק החינוכי שהסבו לבנם־חביבם. סולם הערכים של הורי אלימלך שונה במקצת מסולם הערכים שלנו.

הוריו של אלימלך אינם מודעים לחשיבות שבלימוד התורה. הם אינם יודעים כלל שבכיתה ה' מתקיים שיעור גמרא בעיון בכל בוקר, מהשעה 8:30 ועד השעה 10. הם משוכנעים, משום־מה, שבכיתה ה' עדיין משחקים בארגז החול, במשחק הכיסאות ובתופסת־מחבואים, כנהוג בגנון, ועל כן לא ייגרם שום הפסד אם בנם היקר אלימלך ישתתף בסידרת התצלומים לרגל מסיבת הבת־מצוה של הבת הגדולה, שתחיה.

מצוה לדון לכף זכות כל אדם מישראל. על כן חייב הרב קפדני לחדול הפעם מקפדנותו. עליו להבין, שהורי התלמיד אלימלך אינם מייחסים חשיבות רבה ללימוד התורה, וכלל אינם מבוהלים מכך שבנם אינו כותב וקורא בכיתה ה'. מה יש? כל החיים לפניו, הם אומרים. לכשיגדל, יידע מעצמו. וגמרא? זה בכלל עניין לישיבות. לכשיגיע לישיבה, שם ילמד גמרא. כעת - עודנו ילד. מה רוצים ממנו? קטן הוא, ופעוט. חשוב פי־כמה

א - חבל על הנייר. מצוה לחסוך, לא? נייר גדול, שלם, זה רק למכתבים חשובים, כגון קורות־חיים למקום עבודה חדש, וכדומה. למחנך בתלמוד תורה - די לו בפתק קטנטון־פיצפון שאותו תולשים מלוח־שנה או מפינקס ישן שכבר לא צריכים אותו, ובכלל, אפשר לכתוב על צידו השני של כרטיס־הנסיעה של "אגד". הרי ב"אגד חבילות" אנו עוסקים, לא כן?

המשך בעמוד הבא...

לשמר ולתעד את תצלומיו של אלימלך, בתוך כל שאר תצלומי המשפחה, למען התיעוד לדורות הבאים. למען תציג לעיני בנך ובן בנך את תמונתו של אלימלך לצד אחותו בת־המצוה. הרי טקס הבת־מצוה חשוב לאין ערוך, פי כמה וכמה, משעה־שע־תיים של לימודים בתלמוד־תורה. וההכנות לבת־המצוה - חשובות לאין ערוך אף יותר. והצילומים לקראת ההכנות לטקס בת־המצוה, פי כמה וכמה. הרי כבר נאמר: ותצלום הבת - כנגד כולן! הרי כבר אמרו: מבטלין תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן בעבור תצלומי ההכנה והרקע לטקסי בנות־המצוה.

לפתע נזכר הרב קפדני. מעשה דומה אירע גם בשנת הלימודים שעברה. אז, למד בכיתתי זאב מלחי, נזכר הרב קפדני. זאב מלחי אף הוא היה חלש בלימודים עד־מאוד. גם הוא לא ידע קרוא וכתוב, שלא לדבר על גמרא, משנה וחומש רש"י. זאב מלחי נעדר מהלימודים שלושה ימים ברציפות. לכשחזר, בירך אותו הרב קפדני בברכת "ברוך רופא חולים! ברוך בואך, זאב! האם כעת הינך מרגיש בטוב?"

- לא הייתי חולה כלל, הרב. משיב זאב מלחי.
- ברוך השם! אני שמח שלא היית חולה כלל, ויהי רצון שלעולם לא תהיה חולה! נענה הרב קפדני. אולם, אמור־נא־לי, זאב: מדוע לא הגעת זה שלושה ימים?
- הרב, היתה לנו בריתה.
- כוונתך ל"בריטה"? הלא זהו כד־המים המסוננים! גם לנו יש בבית כד מים מתוצרת "בריטה"!
- לא, לא, הרב. אין כוונתי לכד מים. היתה לנו בריתה! לאמא שלי יש ידידה, חברה מאוד טובה שלה, שנולדה להם בת, והשבוע התקיימה הבריתה!
- אולי כוונתך ל"ברייתא", זאב? הרי בגמרא - אתה לא תמיד נמצא בשיעור אבל לפעמים כן - אנו לומדים גם ברייתות. האם הכוונה היא ל"ברייתא"?
- לא, לא, הרב. אינני יודע מה היא "ברייתא", כי באמת אינני נמצא ברוב השיעורים שלך, אבל מה זו בריתה אני יודע! בעצמי הייתי שלשום באירוע! בריתה של ממש! זו מצוה, או משהו כזה - - -
- ברצינות? זאב, האם אתה רציני? מעולם לא שמעתי על מצוה כזו הנקראת בריתה! על ברית מילה - שמעתי. אבל בריתה? זה דבר חדש לי. כנראה שיש לי הרבה מה ללמוד, עדיין. אעיין שוב בספר המצוות של הרמב"ם, ואולי גם בספר 'החינוך' של רז"ה הלוי. אך בינתיים אולי תספר לי, זאב, מה טיבה של בריתה זו, ומדוע היית צריך להיעדר מהלימודים שלושה ימים רצופים בעבור אותה בריתה? האם אימך היתה המוהלת? הסנדקאית?
- לא יודע, הרב. באמת שאינני יודע. אני דווקא רציתי מאוד להגיע ללימודים. כל יום של לימודים שאני מפסיד אצלך, הרב, זה הפסד שלא יחזור. לא רק את הסיפורים שלך אני אוהב, הרב, אלא גם את הלימודים שאתה מלמד. אבל מה אעשה, הרב, ואימי עמדה על כך שאבוא איתה לבריתה.

כששמעתי כך, נזכר הרב קפדני, נסתתמו טענותיי. ובעצם, מה מקום יש לבוא בטענות? הוריו של זאב מלחי סבורים אף הם, ממש כהוריו של אלימלך גרשוני, שבתלמוד תורה "הנוי והנצח" אשר במושב דובב־מישרים שבצפון, ובפרט בכיתתו של הרב קפדני, אין מפסידים מאומה אם לא מגיעים שלושה ימים, ואם לא שלושה ימים ממש, להגיע בשעה עשר זה לא הפסד רציני. מה, בסך־הכל, כבר עושה הרב קפדני עם זאטוטים בכיתה ה'? אולי הוא לא ממש מחלק לתלמידיו טיטולים ומוצצים כמו בגן־עדינה, אבל בוודאי גם שם משחקים. ילדים צריכים כל היום לשחק. בשביל זה הם ילדים. ללמוד גמרא? זה הם יעשו לכשיגדלו. כשיהיו בישיבה ילמדו פרק "הכונס". מה יש, הבן שלנו ממילא לא יהיה "הרב עובדיה" של הדור הבא. אפשר להיות יהודי טוב גם בלי ללמוד, סבורים הוריהם של זאב ושל אלימלך.

אין שום טענה כלפי הוריו של אלימלך גרשוני, גם לא כלפי הוריו של זאב מלחי. לימוד הזכות הגדול ביותר עליהם הוא, כאשר נסביר שהם אינם יודעים מאומה מהנעשה בכיתה. סבורים הם, כך נראה, שבכיתה ה' רוקדים, קופצים ומתעמלים. "חינוך גופני", לא? הרי כך דורש הפקח שמעון גבעולי. ומה בכך שהילדים יחמיצו, יום־יומיים־שלושה, ריקודים, משחקים והתעמלות? עודם ילדים, לא כן?

ובכלל, סבורים ההורים גרשוני ומלחי, כפי שהאזרח שולח חבילה מהצפון לדרום באמצעות "אגד־חבילות", ואינו אמור להתעניין בכל שלב ושלב של הנסיעה היכן נמצאת חבילתו ומה מצבה, אלא בתחנת־היעד, בתחנה הסופית, יבואו לקבלה - ממש כך שולחים ילד לתלמוד־תורה בתחילתה של השנה, ומקבלים אותו בסוף שנת הלימודים כשהוא גדול בשנה אחת. להתעניין בלימודיו? לשם־מה? לוודא שיתייצב בכל יום ללימודים ולא ייעדר? לשם־מה? מלאכת החינוך מוטלת על המורה, ועליו בלבד - סבורים ההורים גרשוני ומלחי - ואנו ההורים פטורים מלעקוב אחר מצבו. יידע קרוא וכתוב או לא יידע, יבין את המשנה על פי הברטנורא או לא יבין, ימצא את ידיו ורגליו בשקלא־וטריא של הגמרא או לא ימצא, מה זה עניינו? המצוה בתורה היא "ושננתם לתלמידיך" ולא לבניך. כך הם משוכנעים. שיסתדר המורה - עם התלמיד או בלעדיו. הרי את השיעור הוא מלמד בין־כה־וכה, מה זה משנה אם לקחנו את בננו לבריתה? לצילומי הבת?

הרב אדמוני, מחנך ותיק בכיתה ד', אשר עקב אחר השתלשלות העניינים, פנה אל הרב קפדני ואמר:

- אל נא תחשוב שהתופעה הזו בלעדית לתלמידיך, ידידי. הנה, בכיתתי, כיתה ד', לומד השנה אהרן חצרוני, אשר נעדר מהלימו־דים שלושה ימים ברציפות השבוע, עקב בר־המצוה של בן־דודו. ולא זו בלבד, אלא שכבר הודיע לי שגם ביום חמישי ושישי לא יגיע ללימודים השבוע, משום שהחגיגה תימשך גם בשבת־קודש ולשם־כך המשפחה מתעתדת לנסוע דרומה לסוף־השבוע. חמישה ימים של היעדרות־מלימודים, לרגל חגיגות בר־המצוה של בן־הדוד.
- ומה יהיה כשבן־הדוד יתחתן? היקשה הרב קפדני.
- כפי־הנראה תהיה אז היעדרות של חודשיים, משיב הרב אדמוני.
- אה־הה, אם כך מדוע להגיע בכלל ללימודים? אפשר להיעדר כל השנה!?

המשך בעמוד הבא...

- זה לא! האם לא שמעת, הרב קפדני, שיש "חוק חינוך חובה"?
- שמעתי, שמעתי. נאנח הרב קפדני. אבל שמעתי גם על מי שתורתו נעשית לו קרעים קרעים...

לשיחה הצטרף לפתע הרב הלוי, מחנך ותיק בכיתה ו':

- שמעו־נא, ידידי, ואספרה. כד הוינא טליא, היה זה לפני חמישים שנה ויותר, מועטות היו החתונות, שלא כמו בימינו־אנו. היישוב היהודי בארץ היה קטן, על כן חתונה היתה עניין נדיר, וההתרגשות לקראתו היתה רבה.

אחת לכמה שנים קיבלנו הזמנה להשתתף בחתונה. מה גדולה היתה אכזבתי, כשהוריי הודיעו לי שכל בני־המשפחה מתעתדים לנסוע לחתונה, ואילו אני - נשאר בבית. "גם אני רוצה להשתתף בחתונה!" - בכיתי. אולם הוריי באחת: "לא יקום ולא יהיה! אם תשתתף בחתונה, המסתיימת בשעת לילה מאוחרת, לא תוכל להשכים־קום בבוקר ללימודים! עליך להתמיד ולהשקיע בלימודיך בתלמוד־תורה, שאם־לא־כן, איך תהיה תלמיד־חכם?" לא הועילו כל תחנוניי, מספר הרב הלוי. אבי הושיט לי שטר של עשר לירות, סכום נכבד באותם ימים, כפיצוי על אי־השתתפותי בחתונה. "בכסף הזה קנה לך משהו טוב. אבל לחתונה - אינך מגיע!"

ומה הוא המסר שנחרת בתודעתי עד עצם היום הזה? איזה מסר שידרו לי הוריי, בעמידתם האמיצה והתקיפה? - הם העבירו לי את המסר הברור ביותר, שהדבר הכי חשוב בעולם הוא לימוד התורה, ואת הלימוד לא מבטלים, וממסגרת של שיעור תורה לא נעדרים, יהיה־מה־שיהיה.

או אז, נזכר הרב קפדני: בעצם, גם אני קיבלתי בילדותי חינוך כזה מהוריי. לא בכדי שם משפחתנו הוא "קפדני". זכורני, שמעולם לא אישרו לי הוריי היעדרות מן הלימודים, בכל שנותיי בתלמוד־תורה ולאחר מכן בישיבה.

בעצם, פעם אחת כן אישרו לי. ואת הפעם הזו - לא אשכח כל ימיי!

היה זה ביום בו נפטר סבי, עליו השלום. סבא שמשון. ר' שמשון שיש זכרונו לברכה. בו ביום התקיימה הלווייה. אמי, בתוך מסך דמעותיה, התיישבה אל השלחן, לקחה לידה עט והוציאה מן המגירה דף חלק. דף גדול, שלם, חלק, לבן. לא פתק קרוע, לא פיסת־נייר־תלושה. דף שלם, מכובד, כאילו עמדה לכתוב מכתב לגדול־הדור, לפחות. ואני בן שש הייתי, בסך־הכל. בן שש! תלמיד כיתה א'. אך אמי התייחסה לכל הנושא הזה של היעדרות מלימודים - במלוא חרדת הקודש. וכך כתבה על־גבי הנייר השלם, הגדול, בכתב ידה הנאה:

"לכבוד הרב יהודה, מחנך כיתה א', שליט"א"

את המכתב הזה - לא אשכח לעולם!

"לרגל פטירתו של אבי־מורי ז"ל, הריני כפרת משכבו, נאלצים אנו לבטל את בננו מלימודים מחר, לצורך השתתפותו בהלוויית סבו. עמכם הסליחה".

ואז חתמה את חתימתה. חתימת ידה הקדושה, הטהורה.

כך קיבלנו חינוך טוב. היה זה אז, בדור הקודם, לפני ארבעים ושמונה שנים היה הדבר. היתה זו הפעם היחידה בה אישרו לי הוריי היעדרות מלימודים כלשהם. היעדרות ממסגרת לימודית? היעדרות משיעור? לא אירע כדבר הזה כל ימי היותי תלמיד.

כך החדירו בנו אהבת תורה, אהבת לימוד, ידוע ידענו מה החשיבות ומה הערך של הלימודים, למדנו להוקיר ולכבד את רבותינו, מורינו, ומחנכינו, כי הורינו שידרו לנו את המסר הברור: שיעור של רב, שיעור של מורה - הרי הוא משקיע את נשמתו, את כל נפשו, בהכנת השיעור! לא יעלה־על־הדעת להיעדר משיעור!

ואם כבר נשלח מכתב - היה זה מכתב מכובד. תענוג לעיניים. לא פתק קרוע־תלוש. המסר הברור כלפינו היה: ראו־נא ילדים, הבינו־נא, בניי! מוריכם־מחנכיכם - חשובים ומכובדים הם. אנו, ההורים, מכבדים ומוקירים אותם ואת השיעורים שהם מוסרים!

כך היינו. כך גדלנו. היו ימים - - -

וכך כתבה הסופרת פועה שטיינר, בספרה המעולה "מתוך ההפיכה":

- אין לדעת מה יהיה - המשיך אבא - לא ידוע מי יינצל ומי לא... אני רוצה שתדענה, עכשיו ותמיד, שהדבר החשוב ביותר בחיים הוא תורה. מלבד תורה, אין בעולם שום דבר בר־ערך. כשתגדלנה ותרצינה להינשא לאנשים, זכורנה את דברי אלה! אם יעמדו על כף המאזניים תורה מזה ועושר, השכלה וכבוד ומעמד בחיים מזה, במה תבחרנה?
- בתורה, בתורה, בתורה! - הבטחנו בקול רועד מבכי.
- שמורנה על אחיותיכן הקטנות, וכשהן תגדלנה, תפקידכן יהיה למסור להן את דברי אלה ולדאוג שגם הן תינשאנה אך ורק לתלמידי־חכמים, שכל מעייניהם בתורה. ואחרון אחרון: אחיכן הקטן. אם רצון האלקים הוא, שלא אהיה עמכם, זכרו שכל חפצי היה לגדלו לתורה... ועליכן יהיה למלא את מקומי...

בכינו ובכינו עד אשר לא נותר בנו כוח לבכות. מן החצר נכנסנו לדירה סמוכה. גם היא היתה מלאה אנשים עד אפס מקום. כולם התפללו בקול רם ובדמעות. נטלנו ספר תהילים והתפללנו.[ב]

לומר שאוהבים את התורה, הרי זה דבר קל. כל אחד אומר, בפיו, שהוא אוהב את התורה, ושהתורה היא הדבר החשוב ביותר בעולם. לקיים זאת - אינו דבר קל. להוכיח לילדים, לבנים ולבנות, שהתורה היא אכן הדבר החשוב ביותר בעולם - זה דורש מסירות, הקרבה, ויתור על נוחות ועל דברים אחרים. את צילומי־המשפחה לקראת בת־המצוה - ניתן לקיים בשעות אחר־הצהריים, לא על־חשבון לימוד התורה. באירועים "חשובים" כמו בריתה, אפשר לא לקחת את התלמידים. כשהילדים יראו שהוריהם אינם מוכנים לוותר - בעד שום הון שבעולם - על שיעור תורה שלהם, כשהילדים יווכחו שההורים לעולם לא יאפשרו להם היעדרות מלימודים, או־אז יפנימו הילדים את המסר, ויוקירו את התורה אף־הם. וכבר הבטיח לנו הקדוש־ברוך־הוא: "כי מכבדי - אכבד, ובזי - יקלו" (שמואל־א, ב, ל).

ב - פועה שטיינר, "מתוך ההפיכה: בין חומות ירושלים במלחמת תש"ח", ירושלים, תשמ"ח.

* הרב משה מאלר נ"י הוא מחנך בעל שיעור קומה, סופר וימינו בקודש של האדמו"ר המקובל מפוריסוב שליט"א. באחרונה השלים כתיבת ספר אוטוביוגרפי הממתין למו"ל. בעבר פרסם רשימות מיומנו כמחנך, שיעורר הדים בקרב עובדי ההוראה.

שביבים / שאול שיף

מודיעין אווירי

סיפר לי חברי הטוב אורי בן נון:

לפני מספר שנים שלח לי ידידי, טייס מצטיין, תא"ל מיל אביעם סלע - גיבור השמדת הכור בעיראק והשמדת SA200 טילי נ"מ במלחמת לבנון הראשונה את השורות הבאות:

"נח היה הראשון שהסתייע במודיעין אווירי לדעת מה קורה בעולם בגמר המבול. באמצעות היונה והעורב. כמו כן היה זהיר מאד בקבלת החלטות וחיכה וחיכה עד שפתח את התיבה".

והשבתי לו שנח היה מתוחכם עוד יותר:

הרי 120 שנה לפני המבול הודיעו הקב"ה על המבול והורהו לבנות תיבה ונתן מימדיה , שהם נכונים עד היום בבניית כלי שייט. נח היה צריך לכלי עבודה ולכן הלך ללמוד ב"פקולטה להנדסה" של פרופסור תובל קיין, הממציא הגדול בעולם המטלורגיה. אבל ניצל זאת להכיר את אחותו של הפרופסור - נעמה - ונשאה לאישה.

למה עשה זאת? כי נעמה מרכזת את כל הגנים והחכמה של משפחת קין, ונח את אלו של משפחת שת. שתי השושלות נתאחדו ובניו של נח שמהם נבנה עולם חדש, נשאו את הגנים של קין ושת וכן את הידע שנצבר, וכל שושלת תרמה להתפתחותו של העולם החדש.

איך רץ אברהם אבינו לקראת המלאכים?

(משיחותיו של הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א/מח"ס "גם אני אודך")

בפרשתנו פרשת וירא כתוב, וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם וגו'. (בראשית י"ח, ב') בספה"ק "חקל יצחק" (לרבי יצחק אייזיק זצוק"ל מספינקא) בפרשתנו, הקשה, הא אברהם אבינו קיים כל התורה, (יומא דף כ"ח ע"ב), וכתוב (דברים ד', ט"ו) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", דאסור לאדם לעשות דבר המזיק לו, וידוע דהטלטול והריצה מזיק למכה, ולמה רץ לקראתם?

א) ותירץ, דכיוון דכבר היה ביום השלישי ונתרפאה המכה קצת כידוע, הגם שהוא חלוש, אע"פ כן אין הריצה מזקת. עכד"ק.

ב) בבטאון "מתורתו של אוה"ח הקדוש", לידידי הגאון רבי משה שורץ שליט"א, (גליון ק"ו, עמוד ב') תירץ, ע"פ מה שכתב האור החיים הקדוש בפרשתנו (י"ח, ב') שאברהם נתרפא מיד כשראה את המלאכים. ע"ש. ולפי זה לא קשה מידי, שאחרי שנתרפא, רץ לקראתם. והבן. עכ"ד.

ג) לענ"ד י"ל בס"ד שהנה "שומר מצוה לא ידע דבר רע" (קהלת ח', ה'), ולכן כיון שהיה אברהם אבינו עסוק במצות הכנסת אורחים, לא חשש שינזק מהריצה. והבן. אולם יש שסוברים שכלל זה של "שומר מצוה לא ידע דבר רע", נאמר רק בסכנה סגולית, ולא בסכנה טבעית. יעויין בשדי חמד ח"ג דף תרס"ה, כלל ח"ן. ע"ש. ואכמ"ל.

ד) עוד י"ל בס"ד ע"פ מה שכתב הרמב"ן בפרשתנו (י"ח, א', סוד"ה באלוני ממרא) וז"ל: לומר שהיה לו במראה השכינה ריפוי למחלת המילה, כי כן ראוי להיות, כדכתיב (משלי ט"ז, ט"ו) באור פני מלך חיים. עכ"ל.

ולפי זה מובן שאחרי שנתרפא אברהם אבינו מראיית השכינה, היה יכול לרוץ לקראת המלאכים ללא שום חשש. והבן.

ה) עוד י"ל בס"ד שאברהם אבינו מרוב תשוקתו למצות הכנסת אורחים, כלל לא זכר שהוא חולה מהמילה, אלא כל מחשבתו היה כעת רק האיך יצליח לתפוס האורחים לביתו, ולהאכילם ולהשקותם. ולכן רץ לקראתם, אולם וודאי אם היה זוכר שהוא חולה, היה מקיים "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". ולא היה רץ לקראתם.

בחינת כשרותה של הבהמה

זה עתה הגיע לידי "ספר קושיות" לאחד מן הראשונים באשכנז \ בן דורם של תלמידי מהר"ם מרוטנבורג. הספר יצא לאור על ידי הרב יעקב ישראל סטל שליט"א והוא מלווה בהערותיו המחכימות. בעמוד קצ סימן רמח מצאתי כתוב: "אם תרצה לידע בבהמה אם היא כשירה אם לאו קודם שחיטתה, קח אותה בקרנותיה ותמשוך הקרנות לאחריה, אם הם אדומים, אז היא טריפה"

ובהערות כותב הרב סטל: ראה ספר חסידים, סימן תתלג: "אחד היה יודע לעיין בבהמה בחייה אם היא כשירה או טריפה, ולא רצה ללמד. אמר: שמא יסמכו על זה ולא יבדקו, ופעמים יטעה, ואמרו חכמים במשלי (ג' ה'): 'ואל בבינתך אל תשען'". שיטת בדיקה אחרת הובאה בפירוש רבינו בחיי, ויקרא ז' ח': "וכל הקרבנות היו בודקים אותן קודם הקרבתן, כדי שלא יקריבו טריפה על גבי המזבח. שהיו הכהנים בודקין את הטרפה בדוקים שבעין, ובשאר סימנין קודם שחיטתם". שיטת בדיקה נוספת, נזכרת בספר תשב"ץ, למברג תריח, סימן תקנג: "ואומר (רבינו יהודה החסיד) שיש למשמש ולהעביר היד על גבי בהמה בעודה חיה, אם תשפיל גבה תחת היד ודאי כשרה, ואם לאו, טריפה".

"ישמח משה במתנת חלקו" בשבת

ועוד ראיתי בהנ"ל: תקשי לך, מפני מה אומרים "ישמח משה" בשבת. תירץ, טעמי' מפי גדולי הדור אמורים: לפי כבודו של משה רבינו, שלו נתנה תורה בשבת, לכך אנו אומרים "ישמח משה במתנת". (טעם זה נזכר במחזור ויטרי וכך בשבלי הלקט.)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל: gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net